

Гліб Барабаш,
викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін

Світлана Шалгунова,
завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ХАРАКТЕРИСТИКА ШТРАФУ ЯК ВИДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ В США

В кримінальному праві США штраф є одним із найбільш давніх видів кримінального покарання, і досить давно використовується на різних рівнях: на рівні федерації та на рівні штатів. Такий підхід заснований на тому, що всі відносини в країні ґрунтуються на економічних відносинах, головним елементом яких є гроші. Таким чином, запровадження в кримінальному праві елементу фінансового розрахунку є цілком природним. Незвичним для нашої правової системи є те, що для США, як і для більшості країн Європи такий вид кримінального покарання є не просто поширеним, а фактично, основним видом покарання, який має переваги перед іншими видами кримінальних покарань. На нашу думку, це пов'язано із тим, що вся система відносин в США та країнах Європи ґрунтується саме на отриманні фінансової вигоди, і за будь-яких обставин. Однак, необхідно зазначити, що в українському кримінальному праві останні роки має місце аналогічна тенденція до запровадження широкого застосування такого виду кримінального покарання, як штраф. Викликано це, на наш погляд, побудовою в країні так само, як і на заході, особи споживача, який не буде думати про соціальні чи інші проблеми на рівні суспільства, а буде лише обмежений думками про своє особисте життя, задоволення власних матеріальних та інших потреб.

Хоча при призначенні кримінальних покарань суди іще використовують такі види кримінальних покарань, як позбавлення волі, обмеження волі, але тенденція о більш широкого застосування штрафу уже досить видима.

Якщо говорити про систему штрафів як видів кримінального покарання в США, то вона має сталу традиційну систему. Основною рисою такої системи є використання фіксованої системи штрафів. Іншими словами, це суворо тарифна система штрафів, що характеризується чітко встановленими межами розмірів штрафу за різні види злочинів.

При призначення кримінального покарання у вигляді штрафу суд повинен визначити розмір штрафу з урахуванням положень кримінального закону. Кримінальним законом встановлені суми штрафів в абсолютних показ-

никах, і їх межі, за які суд виходити не повинен. Так, діяння, що потягло за собою смерть потерпілої особи, передбачає штраф у розмірі від 250 до 250 тисяч доларів (розділ 18 Федерального Зводу законів, §3571) [1, с.234].

У вітчизняному кримінальному праві законодавець також передбачив аналогічний підхід до формулювання системи штрафів, і зберіг правило визначення верхньої та нижньої межі розміру штрафу. Відмінність лише у тому, що за українським кримінальним законом сума штрафу визначається інакше. За основи вітчизняний законодавець обрав еквівалент у вигляді неоподаткованого мінімуму доходів громадян. При цьому необхідно зазначити, що головний принцип визначення розміру штрафу як виду кримінального покарання збережений, - це фіксована грошова сума.

Отже, розмір штрафу як виду кримінального покарання ставиться у залежність від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, і від особи винного, його характеристики. Цим вищий ступінь тяжкості вчиненого кримінально протиправного діяння, тим більша сума штрафу.

В системі правосуддя США сформувалася така система, що зрівняльний аспект є одним із основних його принципів, і принципу справедливості, в першу чергу. Таким чином, вироки, які виносять суди, в більшості своїй засновані не на літері кримінального закону, а на власному переконанні судді. Такі стереотипи сформовані, на наш погляд, історично, і їх основою є уявлення суддів про особу злочинця. Хоча, в деяких випадках, не виключається і дискримінаційний підхід, особливо відносно чорношкірого населення країни. Однак, якщо дискримінація була ознакою американського правосуддя у 70-80 роки минулого століття, то на цей час, і особливо останні роки, цей підхід змінено, і чорношкіре населення стало більш захищеним від свавілля суддів.

Що стосується призначення штрафів судами за злочини, то на цей час суди більш буквально тлумачать норми чинного кримінального законодавства і дотримуються принципів рівності громадян перед законом. Аналіз судової практики США останніх років показує, що суди більш одноманітно стали застосовувати штрафи в якості кримінального покарання, і призначають їх однаково чорним і білим засудженим, які вчинили злочини одного виду.

Аналогічний підхід виявляється і при призначенні інших видів кримінального покарання (позбавлення волі, обмеження волі, арешту та ін.). таким чином, американська система кримінального правосуддя останні роки стала більш, так би мовити, «законною», і справедливою, оскільки стала залежати від ступеня тяжкості вчиненого злочину та особи винного, а не від кольору його шкіри.

Також, необхідно зазначити, що однією із рис такої системи правосуддя в США та призначення штрафів в системі кримінального судочинства стало призначення покарань за вчинення місдімінора [2, с.13-21]. Штраф призначається за вчинення злочину невеликої тяжкості, яким і є місдімінор, в якості основного виду покарання. В інших видах злочинів штраф призначається як додатковий вид кримінального покарання. В якості основного виду покаран-

ня застосовувалися позбавлення волі або пробація. Як і за українським кримінальним законодавством, це переважно злочини корисливої спрямованості, або пов'язані з використанням службових повноважень та отриманням якоїсь вигоди з боку винного. При цьому необхідно зазначити, що в системі кримінального судочинства США особа, яка визнається винною у вчиненні злочину, повинна відшкодувати всі витрати, пов'язані із здійсненням правосуддя. Такими витратами є не лише майнова шкода, заподіяна злочином, а й витрати, що пішли на викриття злочину та особи, яка його вчинила, на пошук та затримання підозрюваного, на розслідування, утримання підозрюваного в слідчому ізоляторі, організацію та здійснення нагляду за ним з боку правоохоронних структур та інші. Фактично, система кримінального судочинства працює на самоокупності, і витрати держави, здійснені під час всіх дій, від викриття злочину та особи злочинця засоби, і його засудження повертаються державі після винесення вироку. Ситуація доходить до того, що, наприклад, в окремих штатах засуджений за дорожньо-транспортний злочин (переважно, вчинений у стані алкогольного сп'яніння) відшкодовує кошти на засоби, які містять записи його поведінки під час затримання органами поліції[3].

Важливим моментом є те, що призначений судом штраф у кримінальному судочинстві повинен стягувати суд, який його і призначив. Безпосередньо, стягнення штрафу здійснює працівник суду (клерк), який є судовим виконавцем, якщо порівнювати його з національною системою. В деяких випадках до стягнення штрафу можуть бути залучені й інші службові особи, а саме працівники (федеральних або на рівні штату) органів прокуратури, поліції, органів пробації. Відбувається це у разі ухилення засудженого до штрафу від його виплати.

На відміну від вітчизняного кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, виконання кримінальних покарань покладається на органи виконання кримінальних покарань, а саме – Державну кримінально-виконавчу службу України.

Необхідно зазначити, що для американської системи правосуддя несплата засудженим штрафу визнається поразкою, що неприпустима, оскільки вона паплюжить систему правосуддя в цілому, суд, який призначив штраф і не зміг його стягнути та державу в цілому, всі відносини в якій засновані лише на фінансовому підґрунті. Американське правосуддя дуже ретельно слідкує за тим, щоб його ім'я не було спалюжене намаганнями перемогти систему, і таким чином показати його неефективність та катастрофічність недотримання встановленим ним норм.

Таким чином, традиційна модель призначення та стягнення штрафу як виду кримінального покарання в США має риси, що суттєво відрізняють її від української моделі. Це є цілком природним, оскільки в Україні ніколи не було настільки зашореного на фінансових питаннях суспільства. Однак, система правосуддя та призначення майнових покарань в Україні намагається перейняти зарубіжний досвід капіталістичних країн, і, як сві-

дчать впроваджені реформи, аналогічна система буде побудована і в Україні. Добре це чи погано покаже час, оскільки жодна реформа не може бути абсолютно ідентичною зарубіжним аналогам, завжди має місце національний менталітет, який щось коригує.

1. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. И. Д. Козочкина. М.: Инст. межд. права и экономики им. А.С. Грибоедова. 2001. 576 с.
2. Zimring, F. Making the Punishment Fit the Crime // Hastings Center Report. 1976. N 6. P.13-21.
3. Cole G. F., Mahoney B., Thornton M., and Hanson, R. A. The practices and attitudes of trial court judges regarding fines as a criminal sanction : Executive summary. Washington. DC: National Institute of Justice, 1987.

Олександр Бондар,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА НЕВІДПОВІДНІСТЬ ЗАЙМАНІЙ ПОСАДИ

Світова фінансова криза та її наслідки для економіки України призвели до різкого зростання безробіття та численних позовів з приводу незаконних звільнень працівників. Вказана ситуація наче «лакмусовий папір» вказала на недосконалість існуючого механізму гарантування належної реалізації та захисту трудових прав працівників під час їх звільнення з ініціативи роботодавця не тільки на підставі п.1 ст. 40 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП), але й звільнення за п.2 зазначеної статті при виявленій невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі, у зв'язку з недостатньою кваліфікацією або станом здоров'я, які перешкоджають продовженню даної роботи (далі – звільнення за невідповідність займаній посаді) [1], оскільки під час прийняття рішення про звільнення за вказаними підставами прагматичний суб'єктивізм роботодавця все ще залишається головним. Разом з тим, слід нагадати, що одним із пріоритетів трудового законодавства України є його спрямування на забезпечення правових гарантій у процесі реалізації громадянами права на працю та його гідний захист, зокрема й від незаконного звільнення. Тому важливо дослідити існуючі юридичні гарантії трудових прав працівників під час їх звільнення за невідповідність займаній посаді та запропонувати шляхи їх удосконалення в сучасних умовах.